

Cărți albaiuliene în biblioteca Rákóczi

Iulia Atena BOGDAN

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Facultatea de Istorie și Filologie
 “1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia, Faculty of History and Philology

Personal e-mail: : bogdaniulia@gmail.com

Books from Alba Iulia in the Rákóczi library

The books from the printing houses of Alba Iulia were valued by the princes of Transylvania. The original library from Alba Iulia was scattered but some books could be found in the library of the princes from Sárospatak.

Keywords: library, printing, Transylvania, prince, catalogue

Tiparul albaiulian a împlinit în anul 2017 450 de ani de la apariția în oraș a primei tipărituri¹. Ne referim la cartea ieșită sub sigla primului tipograf de talie europeană de aici, Raphael Hoffhalter și titlul Christianus Scheseus, *Epithalamium in honorem nuptiale magnifici domini Casparis Bökes de Korniat*, 1567². Activitatea tipografică începută în anul 1567, chiar dacă a fost întreruptă în diferite perioade de timp, a continuat în Alba Iulia în două direcții, cea chirilică până la 1702, iar cea pornită prin Hoffhalter cu alfabet latin, până la anul 1798. Cea de a doua direcție se află la baza studiului prezentat cu această ocazie.

Cărțile albaiuliene au avut o soartă interesantă, uneori dificil de urmărit. Conform unui fragment, din anul 1660 al catalogului bibliotecii princiară a Rákóczieștilor, printre cărțile de la Sárospatak s-au regăsit și câteva din cărțile ieșite din officina albaiuliană imprimate cu alfabet latin. Acest catalog fragmentar a fost editat de István Harsányi³ între anii 1913-1916, prelucrat ulterior de István Monok în anul 1996⁴.

Tipografia princiară a debutat în secolul al XVII-lea și începuturile ei sunt legate de activitatea principelui Gabriel Bethlen. Prin implicarea principelui, apoi a altor personalități cu care acesta s-a înconjurat, a devenit o instituție foarte importantă pe plan local și regional care se integra în contextul istoriei și culturii Transilvaniei. Activitatea tipografică de la Alba Iulia s-a conturat în

armonie cu evoluția orașului, curtea princiară fiind principalul comanditar al tipăriturilor, publicațiile legislative ocupând un loc important. Polemica și propaganda religioasă calvină este beneficiara unui mare număr de cărți albaiuliene, curtea princiară fiind susținătoarea religiei calvine. Tipăriturile albaiuliene aparțin categoriei „Transilvanicelor”, însă răspândirea lor trebuie cercetată și dincolo de limitele Transilvaniei sau României⁵.

Capitala Principatului autonom al Transilvaniei a cunoscut, între anii 1541-1691, o viață culturală și artistică însemnată, patronată de principii, în secolul al XVII-lea mai ales de Gabriel Bethlen și cei doi Gheorghe Rákóczi. Procesul de înnoire al învățământului transilvănean pe baze umaniste începe încă din 1557, când dieta principatului hotărăște ca în clădirile unor mănăstiri secularizate la Cluj, Târgu Mureș, Alba Iulia și Oradea să se organizeze colegii protestante. Din această perioadă datează la Alba Iulia școala de factură umanistă, din anul 1579, înființată de principele Ștefan Báthory, și a fost condusă de Johannes Lelesius, originar din Slovacia (probabil Trnava). Un alt profesor a fost polonezul Jacobus Wangrowicz. Principele Ioan Sigismund intenționa să ridice colegiul din Alba Iulia la rangul unei școli superioare, prin chemarea învățatului Pierre de la Ramée⁶.

Odată cu fondarea Academiei de Gabriel

Sursă foto: http://romaniamama.ro/administratie/gheorghe-rakoczi-i-_4680.html

Bethlen în anul 1622, activitatea tipografică a intrat într-o perioadă de înflorire, contribuind la creșterea numărului de cărți păstrate în biblioteca menționată. Școala superioară a principelui Gabriel Bethlen a fost o școală de tip umanist, cu caracter laic, și a funcționat într-o clădire care se află și astăzi în cetatea de la Alba Iulia; școala superioară de la Alba Iulia va primi în 1629 rangul de „Academicum Collegium seu Gymnasium illustre”, cu trei facultăți: teologică, filozofică, filologică. Studenții erau cu precădere din rândul clasei feudale și orășenimea. Instituția a pregătit tinerii mai ales pentru activitățile practice necesare funcționării principatului⁷.

Tipografia princiară⁸ de la Alba Iulia, în care s-au tipărit cărți în limba latină și maghiară, a fost înființată în anul 1623 și a fost pusă în slujba colegiului academic⁹. Tipografia a ocupat un loc important, fiind subordonată academiei, după modelul german. Odată cu sosirea celor trei profesori invitați la Alba Iulia de principele Gabriel Bethlen, a început o nouă perioadă în existența tipografiei: Johann Heinrich Bisterfeld a ajuns la Alba Iulia în noiembrie 1629 cu doi colegi, profesori de la Herborn, pentru a realiza planul lui Bethlen de întemeierea unei Academii în Transilvania. Johann Heinrich Alsted, Philipp Ludwig Piscator și Johann Heinrich Bisterfeld au elaborat un program amplu de școlarizare: peste școala publică de 5 ani se suprapun studii academice (illustres) de trei ani de teologie sau filologie. Acest plan trebuia susținut de manuale tipărite la tipografia princiară aflată sub supravegherea profesorilor, ei fiind activi în coordonarea tipăririi de manuale, pentru predarea filologiei, a religiei (Catehismul lui Alsted), manuale de poezie, retorică, logică, de multe ori chiar ei au fost autorii lucrărilor publicate. Au fost tipăriți autori din literatura clasică prin textele lui Cato, Cicero, Erasmus, Corderius. Tipărirea a fost supravegheată până în anul 1638 de Johann Heinrich Alsted iar până în 1642 de

Philipp Ludwig Piscator. Din 1642 se știe că Bisterfeld ținea legătura zilnic cu tipografia, controla plățile și planificările, aceste informații se găsesc în așa-numitele *Ratio*¹⁰. În anul 1629, principele Gabriel Bethlen a murit, dar văduva acestuia avea în vedere în continuare soarta tipografiei. În anul 1634 a început schimbarea și împrăștierea stocului de litere, turnarea literelor grecești și ebraice, în același timp cu lucrările pentru viitoarea tipografie princiară de la Sárospatak. Pentru legătura dintre tipografia de la Sárospatak și cea de la Alba Iulia este important de menționat că dintre cele șapte tipuri de texte noi apărute la Alba Iulia, descrise în detaliu de cercetătoarea Judit V. Ecsedy¹¹, (patru antiqua și trei cursive) șase corespund exact cu cele de la tipografia care va porni mai târziu la Sárospatak. Comune sunt și tipurile grecești și ebraice. Dán Róbert¹² - ocupându-se de literele ebraice și grecești - a atras atenția că acestea au fost realizate împreună cu cele de la Alba Iulia, în decursul anului 1633, cum demonstrează corespondența dintre Debreczeni Tamás și Gheorghe Rákóczi din vara anului 1633¹³. Deci, unele litere ale tipografiei de la Sárospatak au fost gata pentru anul 1635; Tolnai István și în 1636 îl roagă pe Gheorghe Rákóczi să aibă în grijă tipografia de la Sárospatak, de unde evident mai lipseau prese și alte utilaje. Nici chiar în 1649 nu s-au produs schimbări, deoarece la 22 octombrie 1649 Medgyesi Pál îi atrage atenția lui Sigismund Rákóczi, menționând „tipurile frumoase ruginite” comandate încă de tatăl său. Activitatea tipografiei de la Sárospatak va începe în anul 1650¹⁴. Nu doar în stocul tipografiilor albauliană și de la Sárospatak se observă similitudini surprinzătoare, ci și în stocul împrăștiat, în aceeași perioadă, a tipografiei Brewer din Levoča (Slovacia), aflată în posesia unei singure familii pe parcursul existenței sale, cea mai prolifică tipografie din secolul al XVII-lea pentru teritoriul Ungariei de atunci¹⁵. Tipografia princiară albauliană, cea de la Sárospatak și

Sursă foto: https://en.wikipedia.org/wiki/Gabriel_Bethlen

Brewer de la Levoča au fost dotate cu matrițe sau litere gata turnate din aceeași sursă, cel mai probabil de la Cracovia¹⁶.

Cercetătoarea Judit Ecsedy constată, că anul 1636 poate fi considera ca fiind un an important în viața tipografiei princiare, când a fost tipărită o operă ce a necesitat mult efort din partea tipografilor: *Öreg Gradual*¹⁷. Tipărirea s-a produs în doi timpi, prima dată tipărindu-se liniile portativului fără note și fără text. În general se tipăreau 4 linii, în partea Passio cinci linii, pe o foaie cu opt rânduri. Dificultatea tipăririi duale constă în faptul că notele și textul trebuiau armonizate. În etapa a doua se tipăreau notele și alte semne muzicale pe liniile existente și dedesubtul textului. Această tehnică de tipărire necesita precizie mare, era o muncă greoaie și se pare că este singura carte de cântece tipărită cu această metodă în zona noastră¹⁸. După aceasta, ritmul tipăririi a fost constant. Se observă o rigiditate tematică, fiind favorizate cărțile religioase, însă manuale școlare ating un nivel înalt. Profilul tipografiei este conturat prin tipărirea actelor administrative, a manualelor școlare și răspândirea spiritului Reformei¹⁹.

Tipografia, precum și toate creațiile culturale (academia și biblioteca) ale lui Gabriel Bethlen și Gheorghe Rákóczi I și II au căzut pradă atacurilor turcești de la 5 septembrie 1658. Astăzi este cunoscut faptul că mare parte din tipografia princiară a supraviețuit distrugerilor turco-tătare, conform cercetătoarei Judit Ecsedy tipografia princiară a fost mutată ulterior la Sibiu²⁰. Relocarea preventivă reiese din cercetările lui Sigismund Jakó, unde aflăm despre mutarea instrumentarului, fiind citată o scrisoare a profesorului Basirius care îl anunța pe principe la 12 august 1658 (cu trei săptămâni înainte de dezastrul de la 5-6 septembrie) că garniturile de litere și stocurile tipografiei au fost transferate din clădirea tipografiei la palatul princiar de la Alba Iulia²¹. Între

anii 1659 și 1661 nu se găsesc tipărituri efectuate de oficina albaiuliană. Între anii 1662-1664 putem găsi ornamentele specifice albaiulieni amestecate cu cele de la Sibiu, tipografia lui Szenci Kertész fiind cea care a tipărit la Sibiu articolele dietale între anii 1665-1668. În anul 1668 echipamentul va fi mutat din nou, anume la Cluj²². Principele Mihail Apafi a donat în anul 1672 tipografia lui Szenci Kertész de la Sibiu Colegiului din Cluj - Aiud, prin scrisoarea de donație din data de 12 octombrie 1672 și în data de 16 aprilie 1673 a procedat la fel și cu vechea tipografie princiară de la Alba Iulia²³.

Academia albaiuliană a fost mutată la Aiud în anul 1662²⁴, soarta bibliotecii academiei a fost cercetată de Sigismund Jakó²⁵. Cercetătorul clujean a ajuns la concluzia că biblioteca principelui Gabriel Bethlen funcționa ca și bibliotecă a academiei²⁶. Odată cu domnia principelui Gheorghe Rákóczi I, s-a schimbat situația bibliotecii academico-princiare, nemaexistând acea legătură a principelui cu academia. Prioritatea principelui a devenit dezvoltarea colegiului și bibliotecii personale de la Sárospatak²⁷. Din anul 1634 Gheorghe Rákóczi I nu mai direcționează cărțile nou achiziționate către Alba Iulia ci către Sárospatak, și începe mutarea anumitor cărți rare din biblioteca bethleniană. Astfel, fosta bibliotecă princiar-academică devine bibliotecă școlară, responsabili de aceasta fiind requisitorul (arhivarul) și profesorii; din 1656 va beneficia de bibliotecar propriu²⁸, o parte a cărților, care nu erau necesare studiului, au fost alăturate arhivei secrete princiare²⁹. În anul 1653 o mare parte a fostei bibliotecii bethleniene a fost transportată la Sárospatak, la ordinul principelui Gheorghe Rákóczi al II-lea. Biblioteca a supraviețuit atacurilor turco-tătare din anul 1658, multe cărți au fost salvate de către studenți, profesori și responsabili cu biblioteca³⁰, dar nu se cunoaște unde au ajuns acestea.

Fragmentul catalogului mai sus menționat surprinde, în această perioadă a schimbărilor, un moment din anul 1660, când putem ști cu siguranță că în vasta bibliotecă a principelui Gheorghe Rákóczi I și a fiului acestuia, Sigismund, se aflau și cărți tipărite la Alba Iulia în tipografia princiară, prezentate de noi în anexă. Titlurile au fost reperate din catalogul reeditat de către István Monok, dintre peste 600 de cărți aflate pe listă. Cărțile albaiulieni aflate în biblioteca princiară de la Sárospatak demonstrează gusturile și preocupările principilor și a mezinului Sigismund Rákóczi³¹, chiar dacă nu putem reconstitui întregul catalog al bibliotecii. Se arată că aceste cărți au fost apreciate și transportate la distanțe mari. După devastarea turco-tătara din anul 1658, a bibliotecii și a tipografiei, a existat o dorință de a identifica exemplarele răspândite în teritoriu³². Fragmente ale bibliotecii bethleniene s-au regăsit din 1662 până în 1849 la Aiud³³.

Școala de la Sárospatak a fost înființată în anul 1531, se predau științe umaniste și teologie, apoi a fost

ridicată la rang de colegiu în 1549³⁴. Cărțile aflate la Sárospatak au fost în siguranță o perioadă, în ceea ce privește soarta acestora, dar în anul 1660 biblioteca princiară a fost donată colegiului de la Sárospatak de către văduva principelui, Susana Lorántffy³⁵, care s-a ocupat cu atenție de situația școlii. Cărțile din biblioteca școlii au fost decimate de contrareformă după 1671³⁶, iezuiții fiind interesați de acumularea bunurilor școlii³⁷. Studenții și profesorii s-au refugiat inițial la Debrețin, apoi în anul 1672, la invitația principelui Mihail Apafi, s-au stabilit la Alba Iulia, în clădirea colegiului de altădată. În anul 1682, o parte a colegiului s-a întors acasă la Sárospatak, iar o parte a rămas la Alba Iulia, de unde s-a mutat la Târgu Mureș, la 20 aprilie 1718, și s-a contopit cu colegiul reformat de acolo³⁸. La Biblioteca Teleki de la Târgu Mureș se păstrează două tipărituri albaiuliene³⁹ care au fost în posesia bibliotecii colegiului de la Sárospatak, precum și mai multe articole dietale cu semnătura principelui Gheorghe Rákóczi I, existând posibilitatea ca acestea să fi făcut parte din biblioteca principelui⁴⁰.

Deși nu cunoaștem întreaga lor poveste, prin cărțile albaiuliene de la Sárospatak ni se relevă dinamica evenimentelor și atmosfera epocii în care au fost tipărite, citite și, mai ales, depozitate în biblioteci. Reconstituirea cataloagelor bibliotecilor discutate și urmărirea traseului cărților ar fi un important act de cultură⁴¹.

Note:

1. Florin Bogdan, "Tipăritu-s-au în Ardeal, în cetatea Belgradului. 450 de ani de la tipărirea primei cărți la Alba Iulia", Sibiu-Cluj-Napoca, Editura Armanis-Mega, 2017.
2. *Ibidem*, p. 8, 24-25.
3. István Harsányi, „A Rákóczi könyvtár és katalógusa”, în *Magyar Könyvszemle*, 1913, nr. 1, p. 17-28, nr. 2, 136-147, nr. 3, p. 232-240, nr. 4, p. 341-344; 1914, nr. 1, p. 68-71, nr. 2, p. 153-156, nr. 3, p. 256-259, nr. 4, p. 333-336; 1915, nr. 1-2, p. 102-105, nr. 3-4, p. 214-217; 1916, nr. 1-2, p. 85-91, nr. 3-4, p. 214-218.
4. István Monok, *A Rákóczi-család könyvtárai, 1588-1660*, Szeged, 1996.
5. Eva Mârza, „Transylvania. Un obiect de studiu neglijat”, în *Transylvania*, Sibiu, 2010, nr. 11-12, p. 1-3, Nägler, Doina, *Catalogul Transilvanicelor*, vol. I, 1974, vol. II, 1982, Biblioteca Brukenthal, Sibiu.
6. Iacob Mârza, „Aspecte din istoria învățământului la Alba Iulia (sec. XVI-XVIII)”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 2000-2001, nr. 4-5, p. 73-78, p. 73.
7. Iacob Mârza, „Cultura și învățământul în secolele XVI-XVIII”, în *Alba Iulia 2000*, Alba Iulia, 1975, p. 187-216, p. 197-198.
8. Tipografia își are originile în tipografia episcopală de la Bratislava, înființată în 1610 și care a funcționat până

în 1617 și apoi a fost mutată la Trnava, unde a intrat în funcțiune în anul 1619. În primăvara anului 1621, la ordinele lui Gabriel Bethlen, tipografia a fost mutată la Košice, și din acest moment va funcționa ca și tipografie princiară, sub oblăduirea principilor calvini. În 1622 instalația de la Košice ajunge la Alba Iulia. Mai multe informații se găsesc la Judit Ecsedy V., „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda eredete”, în *Magyar Könyvszemle*, nr. 1, 1975, p. 9-24, Judit Ecsedy V., *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában, 1473-1800*, Budapest, Balassi, 1999, p. 123.

9. Zsigmond Jakó, *Philobiblon transilvan*, București, Kriterion, 1977, p. 377.

10. Noémi Viskolcz, „Johann Heinrich Bisterfeld és a gyulafehérvári tankönyvkiadás a XVII. században”, în *Magyar Könyvszemle*, nr. 3, 2002, p. 249-271, p. 249-252.

11. Judit Ecsedy V., „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda első korszaka (1623—1636)” în *Az OSZK Évkönyve 1974-1975*, Budapest, 1978, p. 349-421, p. 362-365.

12. Róbert Dán, „Újabb adatok a sárospataki nyomda történetéhez”, în *Magyar Könyvszemle*, nr. 4, 1966, p. 345-346.

13. Judit Ecsedy V., „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda első korszaka (1623—1636)” în *Az OSZK Évkönyve 1974-1975*, Budapest, 1978, p. 349-421, p. 362-365.

14. *Ibidem*, p. 362-365.

15. Ilona Pavercsik, „A löcsei Brewer-nyomda a XVII—XVIII. században”, în *Az OSZK Évkönyve 1979*, Budapest, 1981, p. 353-408, p. 353.

16. Judit Ecsedy V., „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda első korszaka”, p. 362-365.

17. GRADUÁL1, *graduale*, s. n. (Muz.) Cânt gregorian în liturghia catolică. Carte de cântece pentru liturghie la catolici. [Pr.: -du-al] – Din it., lat. Graduale, sursa <https://dexonline.ro/definitie/gradual>, data 25. 11. 2018.

18. Judit Ecsedy V., „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda első korszaka”, p. 362-365.

19. Judit Ecsedy V., „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda második korszaka (1637-1658) és utóélete”, în *Az OSZK Évkönyve 1978*, Budapest, 1980, p. 291-341.

20. *Ibidem*, p. 304.

21. Zsigmond Jakó, *Philobiblon*, p. 140.

22. Judit Ecsedy V., „A gyulafehérvári fejedelmi nyomda második korszaka”, p. 306.

23. Judit Ecsedy V., *A könyvnyomtatás*, p. 111 și Zsigmond Jakó, *Philobiblon*, p. 377.

24. Géza Nagy, *A Bethlen-kollégium tudományos gyűjteményeinek története*, Cluj Napoca, Ed. Minerva, 1947, p. 7.

25. Zsigmond Jakó, *Írás, könyv, értelmiség*, București, Ed. Kriterion, 1976.

26. Zsigmond Jakó, *Írás*, p. 200.

27. *Ibidem*, p. 201.

28. Bibliotecarul principelui Bethlen, apoi al principelui Gheorghe Rákóczi I era Mihály Barsi, apoi din 1634 Barsi a fost numit requisitor. În 1656 se emit noi legi școlare, unde

sunt stabilite regulile alegerii unui bibliotecar. Zsigmond Jakó, *Írás*, p. 201-203.

29. Zsigmond Jakó, *Írás*, p. 203.

30. Zsigmond Jakó, *Írás*, p. 205

31. István Monok, „A Sárospatakra visszatért könyvek és a Rákóczi-kutatás: a Rákócziak Bibliái”, Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, Sárospatak, p. 91-110, p. 100.

32. Scrisoarea din 1665 a lui Taraczközi către Mihail Apafi, detaliată de Jakó, p. 206.

33. Zsigmond Jakó, *Írás*, p. 205.

34. Gerzson Szinyei, *A Sárospataki főiskolai könyvtár története*, Sárospatak, 1884, p. 2.

35. István Monok, „Rákócziak Bibliái”, p. 92.

36. Zsigmond Jakó, *Írás*, p. 205.

37. Gerzson Szinyei, *A Sárospataki*, p. 11-12.

38. *Ibidem*

39. RÁKÓCZI György I., princeps Transylvaniae: *Instructio* quam Celsissimus princeps ac dominus, dominus Georgius Rakoci, Princeps Transylvaniae ... tradidit illustrissimo domino ... Sigismundo Rakoci, filio suo, natu minori, non longè post cum ille scholis valedixisset. (Cum aliis alii operibus.) – Albae Juliae, (ex typographia suae Celsitudinis), 1640. – 4° 12, 155 [1] pp. .Cont.: BISTERFELD, Johann Heinrich: Pallas Dacica, quam illustrissimus dominus Dn. Sigismundus Rakoci, Celsissimi Transylvaniae principis secundus filius, a. d. 7. Maji, anno M. DC. XL. Praecinente Schola aulica, applaudentibus omnibus... corona praestitit, porroque praestabit. (Praef. Johannes Szölösi. Dedic. Gelei Katona István, Johannes Henricus Bisterfeld.) pp. 1 (bis)-155 (bis). RMK II 553-554; RMNY 1827 Număr de ordine B o-22640;

[*Wittenberg. Academia.*] Az Witebergai Academicianak az Evangelika religio-ert szam ki-vetést szenvedő Csehökhez, és Morvaiakhoz küldet vigasztalása. (Trad. praef. István Tolnai Pap.) – Feier-Varat, Niomtatatot Lignicei Effmurt Iacob, Fejedelem Urunk typographusa és Compactora által, 1632. – 4° [36] 307 [3] pp. .RMK I 617; RMNY 1534 Număr de ordine Bo-22328

40. Numere de ordine: Tf-1120 a col. 14 (Inv. 3534); Tf-1120 b col. 9 (Inv. 14105); Tf-1120 b col. 10 (Inv. 14105); Tf-1120 a col. 15 (Inv. 3534); Tf-1120 a col. 16 (Inv. 3534); Tf-1120 a col. 17 (Inv. 3534); Tf-1120 b col. 11 (Inv. 14105); Tf-1120 a col. 18 (Inv. 3534); Tf-1120 b col. 12 (Inv. 14105); 03179; Tf-1120 b col. 13 (Inv. 14105); Tf-1120 b col. 14 (Inv. 14105); Tf-1120 b col. 15 (Inv. 14105); Tf-1120 a col. 19 (Inv. 3534); Tf-1120 b col. 16 (Inv. 14105); Tf-1120 b col. 17 (Inv. 14105); Tf-1120 a col. 20 (Inv. 3534); Tf-1120 b col. 18 (Inv. 14105); Tf-1120 a col. 21 (Inv. 3534); Tf-1120 b col. 22 (Inv. 14105); Tf-1120 a col. 22 (Inv. 3534); Tf-1120 a col. 23 (Inv. 3534); Tf-1120 a col. 24 (Inv. 3534); Tf-1120 a col. 25 (Inv. 3534); Tf-1120 b col. 23 (Inv. 14105); Tf-1120 a col. 26 (Inv. 3534); Tf-1120 a col. 27 (Inv. 3534); 02125 col. 3.

41. În *Anexa* oferim o listă a cărților din *Catalogul* citat mai sus, publicat de Monok István.

42. Szabó Károly, *Régi Magyar Könyvtár (Old Hungarian Library)*, I. *Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve (Handbook of the Hungarian books printed between 1531-1711)*, Budapest, 1879, II. *Az 1473-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészeti kézikönyve (Handbook of the books printed in our country in non-Hungarian language between 1473-1711)*, Budapest, 1885.

43. *Régi Magyarországi Nyomtatványok (Old Hungarian Prints)*, (coord. Borsa Gedeon), I. *1473-1600*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971, II. *1601-1635*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983, III. *1636-1655*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2000, IV. *1656-1670*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2012.

ANEXA:

1. GELEJI KATONA István
Praeconium evangelici Tomus Primus - (Secundus) [...].
Albae Juliae, Typis Celsissimi Principis, 1638-(1640).
(RMK⁴² II 521, 552) mai multe exemplare.

2. ALSTEDIUS, Johannes Henricus
Prodromus religionis triumphantis in quo methodice repetuntur et breviter examinantur libri sex de vera religione; quorum primus à Johanne Crellio, quinque reliqui à Johanne Voelkelio sunt conscripti [...]. Albae Juliae, 1635 (1641!), Typis Celsissimi Principis. (RMK II 494.; RMNY⁴³ App. 152)

3. Az aros emberek, kalmarok es posztovetőknek limmitatiojok [...]. Gyulafehérvár, 1642 (1641), typ. principis, in fol. (RMNY App. 129; RMK I 725d)

4. GELEJI KATONA István
Titkok titka. Az az: Az öröktől fogva való, és megoszladozhatatlan egységü Jehovai természetben lévő [...] személyeknek, hárommi többségek felől való menyei titkos tudomány [...]. Gyulafehérvár, 1645, s. typ., in 4. (RMK I 772) mai multe exemplare.

5. MÉDGYESI Pál
Sz. Atyak öröme, az az: Az Messias Jesus Christusnak Maria elöt személy szerént létének [...] megmutatása [...]. Albae Juliae, 1640, Typis Celsissimi Principis, in 4. (RMK I 701)

6. KERESZTÚRI Pál (praesens); RÁKÓCZI Zsigmond (defendens); RÁKÓCZI György (defendens)
Christianus lactens, quem [...] Georgius et Sigismundus Rakoci [...] repraesentarunt [...] 15. Augusti Anno 1637. [...] Praesente Paulo B. Kereszturi, praeceptore Illustrium Dominorum. Albae Juliae, 1637, Typis Celsissimi Principis, in 4. (RMK II 508) [Mai multe exemplare.]

7. LORÁNTFFY Zsuzsanna
Moses es az prophetak, az az: Az igaz keresztyeni vallásnak negyven öt ágazatának szent Írásbeli győzhetetlen bizonságh-tétele. [...] Gyulafehérvár, 1641, typ. principis, in 4. (RMK I 716)

8. RÁKÓCZI Zsigmond
Pallas Dacica quam [...] Sigismundus Rakoci [...] a. d.
7. Maji anno MDCXL praecinente schola aulica [...] praestitit, porroque praestabit. Albae Juliae, 1640, Ex typographia Suae Celsitudinis, in 4. (RMK II 553)
9. GELEJI KATONA István ed.
Canones Ecclesiastici ex veteribus qua Hungariensibus, qua Transylvaniensibus in unum collecti [...] (Appendix:) (Acta Synodi Nationalis [...] Szathmár-Némethium Anno MDCXLVI [...] Albae Juliae, 1649, Typis Celsissimi Principis, in 4. (RMK II 700)
10. RÁKÓCZI György
Instructio quam [...] Georgius Rakoci [...] tradidit Sigismundo Rakoci [...] Gyula-Fejérvár, 1640, s. typ. in 4. (RMK II 554)
Posibil: 1638 (RMK II 522.) [Mai multe exemplare.]
11. TOLNAI PAP István transl.
Az witebergai academianak az evangelika religio-ert szam ki-vetést szenvedő csehökhez és morvaiakhoz küldett vigasztalasa, mellyet [...] magyarul forditot Tolnai Istvan [...] Gyulafehérvár, 1632, typ. principis, in 4. (RMNy 1534)
12. Exequiarum coeremonialium Serenissimae Principis ac Dominae Susannae Caroli [...] libelli duo, in quibus orationes et carmina [...] continentur. Albae Juliae, 1624, typ. principis, in 4. (RMNy 1307)
13. DENGELÉGI Péter
Roevid anatomia, mellyel a nagy szombati Kaldi György papnak a Szent Biblia felöl valo oktato intese, mellyet az ő tölle magyar nyelvre fordittatot Bibliajanak sarkához biggyesztet, minden reszeiben megh vizgaltatik, es egyzersmind Karolyi Gaspar es Szenczi Molnár Albert az ő hasznos munkajokkal edgyüt patvaros nyelvenek ostorozasa alol fel szabadittatnak [...]. Gyulafehérvár, 1630, typ. principis, in 8. (RMNy 1467)

Bibliography:

- Bogdan, Florin, "Tipăritu-s-au în Ardeal, în cetatea Belgradului. 450 de ani de la tipărirea primei cărți la Alba Iulia" (Printed in Ardeal, in the Fortress of Belgrad. 450 Years from the first Book Printed in Alba Iulia), Sibiu-Cluj-Napoca, Editura Armanis-Mega, 2017.
- Dán Róbert, "Újabb adatok a sárospataki nyomda történetéhez" (New data regarding the history of the printing house from Sárospatak), in *Magyar Könyvszemle*, 1966, nr. 4, p. 345-346.
- Ecsedy V. Judit, *A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában, 1473-1800 (The printing of books in Hungary in the times of manual printing)*, Budapest, Balassi, 1999.
- Ecsedy V. Judit, "A gyulafehérvári fejedelmi nyomda eredete" (The origins of the Prince's print house from

- Alba Iulia), in *Magyar Könyvszemle*, 1975, nr. 1, p. 9-24.
- Ecsedy V. Judit, "A gyulafehérvári fejedelmi nyomda első korszaka (1623—1636)" (The first period of the Prince's print house from Alba Iulia), in *Az OSZK Évkönyve 1974-1975*, Budapest, 1978, p. 349-421.
- Ecsedy V. Judit, "A gyulafehérvári fejedelmi nyomda második korszaka (1637-1658) és utóélete" (The second period of the Prince's print house from Alba Iulia and its afterlife), in *Az OSZK Évkönyve 1978*, Budapest, 1980, p. 291-341.
- Harsányi István, "A Rákóczi könyvtár és katalógusa" (The Rákóczi library and its catalogue), in *Magyar Könyvszemle*, 1913, nr. 1, p. 17-28, nr. 2, 136-147, nr. 3, p. 232-240, nr. 4, p. 341-344, 1914, nr. 1, p. 68-71, nr. 2, p. 153-156, nr. 3, p. 256-259, nr. 4, p. 333-336, 1915, nr. 1-2, p. 102-105, nr. 3-4, p. 214-217, 1916, nr. 1-2, p. 85-91, nr. 3-4, p. 214-218.
- Jakó Zsigmond, *Írás, könyv, értelmiség (Writing, books, intellectuals)*, București, Ed. Kriterion, 1976.
- Jakó Zsigmond, *Philobiblon transilvan (Transylvanian Philobiblon)*, București, Kriterion, 1977.
- Márza, Iacob, "Cultura și învățământul în secolele XVI-XVIII" (Culture and education in the XVI-XVIIIth centuries), in *Alba Iulia 2000*, Alba Iulia, 1975, p. 187-216.
- Márza, Iacob, "Aspecte din istoria învățământului la Alba Iulia (sec. XVI-XVIII)" (Aspects from the history of education in Alba Iulia), in *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 2000-2001, nr. 4-5, p. 73-78.
- Márza, Eva, "Transylvania. Un obiect de studiu neglijat" (Transylvania. A neglected subject of study), in *Transilvania*, 2010, nr. 11-12, p. 1-3.
- Monok István, *A Rákóczi-család könyvtárai, (The libraries of the Rákóczi family) 1588-1660*, Szeged, 1996.
- Monok István, "A Sárospatakra visszatért könyvek és a Rákóczi-kutatás: a Rákócziak Bibliái" (Books returned to Sárospatak and the Rákóczi-research: the Bibles of the Rákóczi), Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, Sárospatak, 2010, p. 91-110.
- Nagy Géza, *A Bethlen-kollégium tudományos gyűjteményeinek története (The history of the scientific collections of the Bethlen College)*, Cluj Napoca, Ed. Minerva, 1947.
- Szinyei Gerzson, *A Sárospataki főiskolai könyvtár története (The history of the college library from Sárospatak)*, Sárospatak, 1884.
- Pavericsik Ilona, "A lőcsei Brewer-nyomda a XVII—XVIII. században", in *Az OSZK Évkönyve 1979*, Budapest, 1981, p. 353-408.
- Viskolcz Noémi, "Johann Heinrich Bisterfeld és a gyulafehérvári tankönyvkiadás a XVII. században" (Johann Heinrich Bisterfeld and the school book publication in Alba Iulia in the XVIIth century), in *Magyar Könyvszemle*, 2002, nr. 3, p. 249-271.